

Nd. 357. Frumvarp til laga [173. mál]

um breyting á lögum um meðferð opinberra mála nr. 74, 21. ágúst 1974.

(Lagt fyrir Alþingi á 97. löggjafarþingi 1975—76.)

1. gr.

Við 8. gr. bætist nýr töluliður, 7. töluliður, svo hljóðandi:
Rannsóknarlögreglustjóri ríkisins, lögreglustjórinn í Reykjavík og fulltrúar þeirra.

2. gr.

1. mgr. 24. gr. laganna orðist svo:

Nú þykir verknaður að vísu refsiverður að landslögum, en þó þykir mega telja, að hvorki almenningshagsmunir né almenningsálit krefjist málshöfðunar né refsisdóms, svo sem ef langt er liðið síðan brot var framið, án þess þó að refsikrafa sé fyrnd, og sökunautur hefur síðan hegðað sér óaðfinnanlega, ef telja má álit manna á verki hafa breyst sökunaut í hag síðan refsíákvæði var sett, ef telja má brot mjög lítilsvert eða miklar eru málsbætur, brot hefur valdið sökunaut sjálfum sérstaklega óvenjulegum þjáningum o. s. frv., og getur þá héraðsdómari, rannsóknarlögreglustjóri ríkisins eða lögreglustjóri sent ríkissaksóknara tillögur um niðurfellingu saksóknar. Ríkissaksóknari getur bæði að tillögu framangreindra aðila og að sjálfdáðum lagt til, að saksókn verði felld niður. Dómsmálaráðherra ákveður síðan eða gerir tillögu um, hvort neyta skuli heimildar stjórnarskrár eða annarra laga, er þar um kynnu að vera sett, um niðurfellingu saksóknar.

3. gr.

1. mgr. 27. gr. laganna orðist svo:

Nú er brot framið hér á landi utan allra lögsagnarumdæma og ákvæðum 26. gr. verður ekki við komið, og ákveður ríkissaksóknari þá, hvar mál skuli höfðað.

4. gr.

32. gr. laganna orðist svo:

Sýslumenn eru lögreglustjórar utan kaupstaða og bæjarfógetar í kaupstöðum. Þar sem sérstakir lögreglustjórar eru skipaðir, fara þeir með lögregluvald.

Rannsóknarlögregla ríkisins annast frumrannsókn brota í Reykjavík, að því leyti, sem slík rannsókn er ekki falin lögreglustjóranum í Reykjavík með lögum eða reglugerðum. Hún annast einnig frumrannsókn brota utan Reykjavíkur samkvæmt þeim reglum, sem greinir í lögum um rannsóknarlögreglu ríkisins.

Lögreglustjórar, þar með talinn rannsóknarlögreglustjóri ríkisins, halda uppi löggæslu hver í sínu umdæmi. Skulu þeir, er þeir telja heppilegt eða nauðsynlegt, hefja rannsókn vegna gruns um, að refsivert verk hafi verið unnið, hvort sem þeim hefur borist kæra eða ekki. Háðir eru þeir fyrirmælum ríkissaksóknara í þessum efnum.

Lögreglan (rannsóknarlögregla ríkisins) fer með frumrannsókn opinberra mála, og skal hún miðuð við, að aflað verði allra nauðsynlegra gagna, til þess að handhafa ákærvalds sé fært að ákveða að henni lokinni, hvort opinbert mál skuli höfðað, sbr. þó 73. gr.

Dómsmálaráðherra setur lögreglumönnum fyrirmæli um rannsókn brota að fengnum tillögum ríkissaksóknara, rannsóknarlögreglustjóra ríkisins og lögreglustjóra í Reykjavík.

5. gr.

2. mgr. 33. gr. laganna orðist svo:

Dómsmálaráðherra setur reglur um kennslu lögreglumanna, prófkröfur og önnur hæfisskilyrði að fengnum tillögum ríkissaksóknara, rannsóknarlögreglustjóra ríkisins og lögreglustjóra í Reykjavík. Rannsóknarlögreglustjóri ríkisins hefur umsjón með kennslu og prófum lögreglumanna í öllu, er lýtur að rannsókn brota.

6. gr.

2. mgr. 35. gr. orðist svo:

Gefa skulu lögreglumenn yfirmanni sínum eða dómara skýrslu um aðgerðir sínar, svo fljótt sem unnt er.

7. gr.

Orðin „áður en til dómara næst, og síðan, eftir því sem þörf þykir og dómari ákveður“ í 39. gr. laganna, falli niður.

8. gr.

Aftan við 40. gr. laganna bætist ný málsgrein (8. mgr.), svo hljóðandi:

Að lokinni frumrannsókn sendir lögreglustjóri (rannsóknarlögreglustjóri) ríkissaksóknara endurrit af rannsókninni. Ríkissaksóknari getur mælt fyrir um frekari rannsóknaraðgerðir, ef hann telur nauðsyn á. Mál, sem ætla má að afgreiða megi án málshöfðunar samkvæmt ákvæðum 112. gr., sendir lögreglustjóri (rannsóknarlögreglustjóri ríkisins) til viðkomandi dómara. Telji dómari mál, sem honum eru þannig send, ekki falla undir ákvæði 112. gr., sendir hann þau áfram til ríkissaksóknara til frekari ákvörðunar.

9. gr.

Orðin „sakadómari eða“ í upphafi 42. gr. laganna og sömu orð í 3. málsgrein sömu greinar, falli niður.

10. gr.

73. gr. laganna orðist svo:

Nú þykir þörf á aðgerðum, sem að lögum þarf til atbeina dómara, eða nauðsynlegar eru að öðru leyti vegna rannsóknar máls, meðan frumrannsókn stendur yfir, og getur lögreglustjóri eða rannsóknarlögreglustjóri þá snúið sér til dómara með beiðni um slíkar aðgerðir. Beiðnin skal vera skrifleg eða borin fram munnlega á dómþingi, og fylgi nauðsynleg gögn. Dómari getur krafist lögreglustjóra eða rannsóknarlögreglustjóra ríkisins um þau gögn eða þær aðgerðir, sem hann telur nauðsynlegar, áður en hann tekur beiðni til úrlausnar.

Nú telur dómari ekki efni til þess að verða við beiðni um dómsaðgerðir samkvæmt 1. mgr. og getur lögreglustjóri eða rannsóknarlögreglustjóri ríkisins þá krafist úrskurðar dómara um synjunina. Slíkum úrskurði getur ríkissaksóknari skotið til æðri dóms samkvæmt reglum um kæru.

Lögreglustjóri, sem jafnframt er sakadómari, getur hafið frumrannsókn máls fyrir dómi, þegar hann telur það heppilegt.

11. gr.

74. gr. laganna orðist svo:

Nú telur ríkissaksóknari að lokinni frumrannsókn ekki fært að taka ákvörðun um það, hvort höfða skuli opinbert mál eða ekki, eða hvernig máli skuli ljúka, og getur hann þá beiðst rannsóknar fyrir dómi, til þess að nauðsynleg atriði verði í ljós leidd í þessu skyni.

Í beiðni um dómsrannsókn skal greina:

1. Nafn og heimili sökunauts og önnur deili á honum.
2. Það eða þau brot, sem honum eru gefin að sök og rannsókninni er ætlað að beinast að.
3. Skrá um þau gögn, sem ætlast er til, að fram verði færð við rannsóknina.

Beiðni um dómsrannsókn skulu fylgja gögn um frumrannsókn í nægilega mörgum eintökum.

Er dómsrannsókn fer fram, á dómari rétt á aðstoð lögreglu (rannsóknarlögreglu ríkisins) við rannsóknina og getur krafist tiltekinna rannsóknaraðgerðar lögreglu eftir því sem nauðsyn ber til.

Nú telur dómari ekki efni til þess að verða við beiðni ríkissaksóknara um dómsrannsókn og getur ríkissaksóknari þá krafist úrskurðar dómara um synjunina. Slíkum úrskurði getur ríkissaksóknari skotið til æðri dóms samkvæmt reglum um kæru.

Eftir að dómari tekur mál til rannsóknar skal framkvæma ráðstafanir þær, sem í 36. gr. getur, ef skilyrði eru til, svo og kveða á um framhald þeirra, ef lögreglumenn hafa gert þær. Haldast skulu þessar ráðstafanir, uns dómur gengur, ef því er að skipta, en felldar skulu þær niður, jafnskjótt sem úr er bætt, þar sem það á við, eða rannsókn eða málshöfðun er látin falla niður.

12. gr.

Framan við 75. gr. laganna komi ný málsgrein svo hljóðandi:

Dómara ber að rannsaka að sjálfsdáðum og sjálfstætt öll sakaratriði, enda þótt lögreglumenn hafi áður rannsakað og gert skýrslu um þau atriði. Nú hefur sökunautur játað á sig brot, og skal dómari þá allt að einu prófa það, hvort sú játning er sannleikanum samkvæm.

13. gr.

1. mgr. 106. gr. laganna orðist svo:

Líkskoðun skal fram fara, ef lögreglustjóri (rannsóknarlögreglustjóri ríkisins), dómari eða ríkissaksóknari telja nauðsynlegt.

14. gr.

112. gr. laganna breytist þannig:

1. Í 2. málsgrein komi kr. 25 000.00 sekt í stað „kr. 10 000.00 sekt“.
2. Í 3. málsgrein komi kr. 7 000.00 sekt í stað „kr. 3 000.00 sekt.“

15. gr.

113. gr. laganna falli niður.

16. gr.

114. gr. laganna falli niður.

17. gr.

Aftan við 3. tölulið 2. mgr. 115. gr. bætist nýr töluliður 4. töluliður, svo hljóðandi:
4. Dómstól þann, sem mál er höfðað fyrir.
Síðasta málsgrein 115. gr. falli niður.

18. gr.

Síðasti málsliður 116. gr. orðist svo:
Ákærða skal afhenda eftirrit af ákæruskjali.

19. gr.

Orðin „svo og dómari samkvæmt 114. gr.“ í 1. mgr. 118. gr. falli niður.

20. gr.

120. gr. laganna orðist svo:
Þegar ákæra hefur verið birt sökunaut, nefnist hann ákærði og málið er nefnt:
Ákæruvaldið gegn N. N.

21. gr.

1. málsliður 1. málsgreinar 121. gr. laganna orðist svo:
Að liðnum þeim fresti, sem til var tekinn samkvæmt 115. gr. 4. málsgrein eða
117. gr., setur dómari dómþing og þingfestir mál.

22. gr.

122. gr. laganna orðist svo:
Mál skal taka til dóms í þinghaldi samkvæmt 121. gr., ef sökunautur kemur fyrir
dóm og játar skýlaust háttsemi þá, sem honum er gefin að sök, og þarf þá ekki að
færa fram önnur sönnunargögn. Ávallt skal þó dómari gæta ákvæða 1. mgr. 75. gr.
laga þessara.
Ef ákærði neitar sakarefni að nokkru leyti eða öllu, skal fram færa sönnunargögn,
svo og ef dómari annars telur slíkt nauðsynlegt eða þess er krafist af hálfu
ákæruvaldsins eða sökunauts.

23. gr.

Fyrri málsgrein 125. gr. laganna orðist svo:
Nú eru öll gögn fram komin og vörn hefur verið flutt eða lögð fram, og tekur
dómari málið þá til dóms.

24. gr.

126. gr. laganna falli niður.

25. gr.

1. töluliður 129. gr. laganna orðist svo:
1. Sökunautur hefur skýlaust viðurkennt alla þá háttsemi, sem honum er gefin að
sök og máli skiptir, ekkert veikir þá játningu og vafalaust má þykja um aðrar
staðreyndir, svo sem þær, er orka kunna refsihækkun eða refsilækkun, refsileysi
eða niðurfellingu refsingar, sakhæfisskortí o. s. frv., eða notkun lagaákvæða, svo
sem um val milli tveggja eða fleiri ákvæða sér eða saman.

26. gr.

1. málsliður 145. gr. laganna orðist svo:
Nú kemur það í ljós í rannsókn opinbers máls, að þriðji maður hefur beðið tjón
af háttsemi þeirri, sem sökunautur er borinn og skal þá lögreglumaður sá eða dómari,
sem rannsókn málsins annast, þegar er efni standa til, benda þriðja manni á það, að
hann eigi þess kost að koma bótakröfu sinni að í væntanlegu refsímáli, og að þar

megi dæma hana, ef hún verði nægilega skýrð án verulegra tafa eða óhagræðis í því máli.

27. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1977.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Frumvarp það, sem hér er lagt fram, er fylgifrumvarp (annað tveggja) frumvarps til laga um rannsóknarlögreglu ríkisins. Í athugasemdum með því frumvarpi er gerð grein fyrir ástæðum framlagningar þess og tildrögum, hverjir hafi samið frumvarpið og hverjir hafi um það fjallað. Visast til þeirra athugasemda um þau atriði.

Ljóst mátti vera, að breyting sú, sem gert er ráð fyrir með aðskilnaði rannsóknarlögreglu og sakadóms í frumvarpi til laga um rannsóknarlögreglu ríkisins, mundi óhjákvæmilega leiða af sér talsverðar breytingar á lögum um meðferð opinberra mála. Í lagafrumvarpi þessu er gert ráð fyrir þeim breytingum, sem telja má óhjákvæmilega afleiðingu af lögfestingu frumvarps til laga um rannsóknarlögreglu ríkisins, ef af verður, svo og nokkrum smávægilegum breytingum, sem rétt þótti að taka með, þó að ekki megi telja þær beint óhjákvæmilegar.

Þá er með lagafrumvarpi þessu gerð tillaga um verulega breytingu á reglum um rannsókn brotamála bæði hjá lögreglu og í dómi, sem nú skal að vikið.

Með eflingu rannsóknarlögreglu, svo sem gert er ráð fyrir í frumvarpi um rannsóknarlögreglu ríkisins, opnast möguleikar til að flytja rannsóknir opinberra mála að verulegu leyti úr höndum sakadómarara, sem síðar koma til með að dæma í málunum, til rannsóknarlögreglu. Þannig getur náðst að miklu leyti eða öllu sá aðskilnaður, sem menn vilja almennt stefna að, milli lögreglurannsóknar og dómssvalds. Vel mætti hugsa sér að stíga það spor til fulls, þannig að niður yrði lagt með öllu rannsóknarréttarfar (inquisitio) í opinberum málum og tekið upp að fullu svokallað ákæru-
réttarfar. Með lagafrumvarpi þessu hefur verið valin sú leið, að stíga ekki sporið til fulls, en að halda áfram á þeirri braut, sem farin hefur verið síðan 1951, þ. e. að þróa réttarreglur að því takmarki.

Með þessu frumvarpi er lagt til að notað verði það hagræði og þeir möguleikar, sem stofnun rannsóknarlögreglu veitir, til þess að flytja rannsóknir brotamála að mjög verulegu eða langmestu leyti frá sakadómurum til rannsóknarlögreglu, en leggja þó rannsóknarréttarfar það, sem gilt hefur í opinberum málum hér á landi, ekki alfarið niður. Reynist sú breyting svo vel, sem vonast er eftir, er ekki eftir nema tiltölulega lítið spor, sem þá mætti stíga í einu lagi, til þess að koma á fullkomnu ákæru-
réttarfari. Helstu breytingarnar á meðferð mála eru þær, að í frumvarpinu er gert ráð fyrir þeirri aðalreglu, að mál verði rannsökuð af rannsóknarlögreglu án atbeina dómara, nema þar sem beiðast barf dómssúrskurða vegna gæsluvarðhalds eða þess háttar, allt þar til mál fara til ríkissaksóknara til fyrirsagnar. Getur ríkissaksóknari þá krafist framhaldsrannsóknar hjá rannsóknarlögreglu, framhaldsrannsóknar í sakadómi eða gefið út ákæru samkvæmt framlögðum gögnum og sent málið sakadómi.

Málið hlýtur sem sé þá fyrst meðferð í sakadómi, er ríkissaksóknari gerir kröfu um það.

Ekki verður það talið til neinnar hindrunar framkvæmd reglna þessara, að sami maður fer með dómssvald í sakamálum og stjórnar lögreglu í umdæmum utan Reykjavíkur. Hann stjórnar þá frumrannsókn sem lögreglustjóri, en í meiriháttar málum leitar hann til rannsóknarlögreglu ríkisins sem tekur við rannsókn og kemur málið síðan á síðara stigi fyrir hann sem sakadómarara.

Þá þykir rétt, að hér komi fram, að við samningu frumvarps þessa hefur í verulegum atriðum verið stuðst við hugmyndir, sem Halldór Þorbjörnsson, yfirsakadómari, setti fram í grein í Útljóti I. tölublaði XXV. árgangs árið 1972.

Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Þessi grein þarf ekki skýringa við.

Um 2. gr.

Breyting er í því fólgin, að bætt er við rannsóknarlögreglustjóra ríkisins og lögreglustjóra sem aðilum, er gert geti tillögu um niðurfellingu saksóknar. Er rannsókn hefur flust að verulegu leyti úr sakadómi til lögreglu, er eðlilegt, að þessir aðilar geti gert tillögu um niðurfellingu saksóknar, jafnt sem dómari.

Um 3. gr.

Þessi breyting er ekki nauðsynleg vegna breytingar á rannsóknarlögreglu. Hins vegar þykir rétt að leggja þá breytingu til, að ríkissaksóknari komi í stað héraðsdómara, er ákveða skal hvar mál skuli höfðað út af broti, sem framið er utan allra lögsagnarumdæma. Í sinni núverandi mynd fær lagagreinin vart staðist.

Um 4. gr. og 5. gr.

Efni beggja þessara greina felur í sér breytingar, sem nauðsynlegar eru vegna þeirra breytinga, sem verða á rannsóknarlögreglu, ef frumvarp til laga um rannsóknarlögreglu ríkisins nær fram að ganga. Annars þarfnast efni greinanna ekki skýringa.

Um 6. gr.

Breyting er fólgin í því, að ætlast er til að lögreglumenn gefi yfirmönnum skýrslur í stað sakadómara eða annars héraðsdómara. Leiðir af fyrirhugaðri breytingu og þarfnast ekki skýringa.

Um 7. gr.

Breyting er fólgin í því, að almennt verði mál rannsökuð af rannsóknarlögreglu þar til þau fara til ríkissaksóknara til fyrirsagnar eða til dómara til sektarafgreiðslu (smámál). Hefur því dómari almennt ekki neitt forræði máls á því stigi rannsóknar, sem hér er fjallað um, sbr. þó lokaákvæði 73. gr.

Um 8. gr.

Í þessari grein er helsta breytingin, sem lagt er til að gerð verði á málsmeðferð, sbr. það sem greinir hér að framan. Með þeirri viðbót, sem hér er gert ráð fyrir við 40. gr. laganna, er slegið fastri þeirri aðalreglu, að lögregla og lögreglustjórar annist frumrannsóknir mála án atbeina dómara, nema þar sem beiðast þarf dómsúrskurða, allt til þess að mál fer til ríkissaksóknara til fyrirsagnar eða til dómara til sektarafgreiðslu.

Um 9. gr.

Þarfnast ekki skýringa. Er bein afleiðing af breyttri málsmeðferð.

Um 10. gr. og 11. gr.

Hér er lagt til að gerðar verði meginbreytingar í samræmi við það, sem að framan greinir um breytta málsmeðferð. Úr gildi eru felld ákvæði 73. gr. laganna um frumkvæðishlutverk dómara að rannsóknnum brota. Með 4. gr. frumvarpsins er gerð sú breyting á 32. gr., sem samsvarar þessari niðurfellingu, þ. e. að frumkvæðishlutverkið flyst til rannsóknarlögreglu (lögreglustjóra). Með ákvæðum þessara greina í frumvarpinu (73. gr. og 74. gr.) er gert ráð fyrir að dómsrannsóknir fari einungis fram að kröfu ríkissaksóknara og þá fyrst er ákveðinn maður er grunaður og rannsóknarlögregla eða lögreglustjóri telur að sakarefni sé nokkuð skýrt orðið. Einnig eru

ákvæði um það, hvernig rannsóknarlögregla (lögreglustjóri) geti leitað atbeina dómara til nauðsynlegra aðgerða (dómsúrskurða) meðan frumrannsókn stendur. Þó er gerð sú undantekning að lögreglustjóri, sem jafnframt er sakadómari, getur hafið frumrannsókn fyrir dómi, ef hann telur það heppilegt.

Um 12. gr.

Efni greinar þessarar eru 2 síðustu málsliðir 1. málsgreinar 73. gr. núgildandi laga. Þessi ákvæði þykir nauðsynlegt að verði áfram í lögum þó að efni málsgreinarinnar falli að öðru leyti niður.

Um 13. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 14. gr.

Breyting á fjárhæðum til samræmis við verðbólguþróun að undanfögnu.

Um 15. gr. og 16. gr.

Í samræmi við stefnu frumvarpsins um aðskilnað ákærvalds og dómsvalds er lagt til að 113. gr. og 114. gr. laganna um málshöfðun dómara, verði felldar niður, enda hafa þær gegnt litlu hlutverki til þessa.

Um 17. gr.

Í samræmi við það, sem segir um 15. gr. og 16. gr., er lagt til að síðasta málsgrein 115. greinar verði felld niður. Önnur breyting, sem í grein þessari er lögð til, er ekki nauðsynleg en þykir stuðla að því að ákæra verði skýrari.

Um 18. gr., 19. gr. og 20. gr.

Breytingar vegna niðurfellingar 113. gr. og 114. gr. þarfnast ekki skýringa.

Um 21. gr.

Til leiðréttingar á rangri tilvitnun í núgildandi lögum. Tilvitnun í upphafi 121. gr. í 115. gr., 5. málsgrein hlýtur að eiga að vera 115. gr., 4. málsgrein.

Um 22. gr.

Til samræmis við breytingar á málsmeðferð, sem frumvarpið gerir ráð fyrir. Að öðru leyti þarfnast greinin ekki skýringa.

Um 23. gr.

Sama og um 22. gr.

Um 24. gr.

Leiðir af niðurfellingu 113. greinar laganna.

Um 25. gr.

Leiðir af niðurfellingu 114. greinar laganna. Í núgildandi lögum, 129. gr. 1. tölu-lið er vitnað í skilyrði 114. gr. Skilyrðin þarf því að taka upp í þessari grein, þar sem þau eiga áfram við þó að greinin sjálf falli niður.

Um 26. gr.

Leiðir af því, að forræði dómara flyst til lögreglu á fyrri stigum rannsóknar. Er því nauðsynlegt að leggja þá skyldu, sem nú hvílir á dómara til að benda mönnum á rétt þeirra til að koma bótakröfu að, einnig á lögreglumenn.

Um 27. gr.

Hér er um svo viðamikla breytingu að ræða, að sjálfsagt er að umþóttunartími verði um það bil eitt ár frá samþykkt frumvarps til upphafs gildistíma laganna.